

West-nederlandse doofheid

Oud en Nieuw kom ik meestal nog wel redelijk door, maar aan het begin van de vakantie vraag ik mij wel eens af wat ik in het afgelopen jaar eigenlijk heb gedaan. Veel tijd is er, als altijd, gaan zitten in het onderwijs, en dat is dan misschien nog nuttig geweest. Daarnaast heb ik mijn aandeel geleverd in de wetenschappelijke productie — artikelen gepubliceerd die vrijwel niemand leest en die dan ook eigenlijk slechts dienen als uiterlijke tekenen van academische welstand: bewijsstukken voor de Grote Akela Deetman dat ook dit welpje zijn best doet en in de toekomst voorwaardelijk gefinancierd mag worden. Maar het somberst is de herinnering aan de zogenaamde maatschappelijke dienstverlening, het meetateren in de dialoog der doven over economische politiek. U ziet het, ik ben aan vakantie toe.

Sommige collega's-economisten onttrekken zich aan de maatschappelijke dialoog — dat is ook niet goed. Om drie redenen niet. Een gemeenschap die — ook na hard aankomende bezuinigingen — altijd nog miljarden uittrekt voor universiteiten en hogescholen, mag van de — ook altijd nog — geprivilegieerde werkers aldaar eisen dat zij van tijd tot tijd beschikbaar zijn wanneer er een beroep wordt gedaan op expertise of contra-expertise (vooral dat laatste). Studenten mogen van hun docenten verwachten dat zij de maatschappij waarvoor zij opleiden ook kennen. Maar de belangrijkste reden voor actieve maatschappelijke participatie is wel dat democratie en pluriformiteit geen vanzelfsprekende zaken zijn. De democratie is op de roofriders bevochten, en de pluriformiteit op het leergezag van welke pontificerende elite dan ook. En beide staan nog dagelijks onder druk van al diegenen die er geen belang bij hebben om tegengesproken te worden. Naieve theorieën van het democratisch proces verhalen van volkomen concurrentie om de gunst van de kiezer, die o zo soeverein zou zijn en volledig geïnformeerd zou bepalen wat er gebeurt — via „median voter”-modellen en dat soort rimram. In werkelijkheid is de macht in beleid en bestuur niet atomistisch gespreid, maar oligopolistisch verdeeld. Toetreding is moeilijk, wie er doorheen glipt wordt na verloop van tijd door de gevestigde orde overwoekerd (PPR, DS'70, D'66), wie het bestaande tracht open te breken wordt ingekapseld (Nieuw Links, loyalisten). En de

voorzitter van de Tweede Kamer moest er onlangs nog aan herinneren dat het aan bewindslieden is om politieke verantwoordelijkheid af te leggen, en niet aan ambtenaren.

Machtvorming is nodig om dingen gedaan te krijgen, maar macht en democratie staan op gespannen voet, dat wisten de Romeinen: *Quis custodiet ipsos custodes?* Wie heeft de machthebbers in zijn macht? Macht continueert zich zelf. De opties waaruit we mogen kiezen, worden geformuleerd door de aanbidders van beleid. „Any color you want”, zei Henry Ford, „provided it's black”. Zo gaat het ook in de politiek: „Je kunt het krijgen zolang je het hebben wilt, maar ze komen in Woensdrecht”. Dat voorbijgaan aan wat het plebs wil is niet altijd slecht; de politieke elite heeft Engeland tenminste voor herinvoering van de doodstraf weten te behoeden. De moeilijkheid is uit te maken wannéer het slecht is. Daar zouden we evenwichtige procedures voor moeten hebben, en daar ontbreekt het aan, want in ons politieke bestel is de toetsing van het beleid door het informatie-overzicht van het beleidsaanbod gaandeweg geëndogeniseerd. (Wie kan mij een helder beeld geven van de machtsverhoudingen tussen Oost West, of van het gevaar van „uitverdieneffecten” en vraaguitval bij een verkeerd gestructureerd ombuigingsbeleid? Niet het modale Kamerlid, zelfs niet de zogenaamde specialist.) Dat vraagt om oog voor het belang van exogenisering en objectivering van de tegenmacht. Wie democratie en pluriformiteit ter harte gaan, en het voorrecht heeft onafhankelijk te zijn, dient zich dan ook in de discussie te mengen.

Waarom dan toch die somberheid over het nut van maatschappelijke dienstverlening? Omdat we de Oostindische doofheid van vroeger gerepatriëerd hebben naar West-Nederland, en daar word je wel eens horend-dol van. In de Westnederlandse „corridors of power” — het Binnenhof, de departementen, de burelen van werkgevers en werknemers, de SER, en niet te vergeten de media en het koor van zich al dan niet zelf opwerpende dienstverleners — dreigt het selectieve luisteren de voornaamste verdedigingslijn voor het eigen gelijk te worden. Bovendien wordt op die selectiviteit geanticipeerd, door wat anders te zeggen dan bedoeld wordt, in de hoop dat het selecterende filter de juiste bedoeling eruit haalt. Op die manier wordt een dialoog in-

derdaad tot getater, en wordt wat als bijdrage tot het democratisch proces bedoeld was ontegenwoordig en oncontroleerbaar voor derden. Dat is niet verheffend.

Een voorbeeld is het schimmengevecht rond de arbeidsduurverkortings. Aanvankelijk was er slechts vreugde over het novemberakkoord in de Stichting van de Arbeid, dat onderkend werd als een keerpunt in de hilloze polarisatie tussen werkgevers en werknemers. Iedereen wist dat arbeidsduurverkortings slechts accommoderend zou zijn — geen nieuwe welvaart zou scheppen — naarmate de vakbeweging geen weerstand zou kunnen bieden aan de druk van individuele bonden om de gunstige inverdieneffecten (minder werkloosheidsuitkeringen) pro tanto in te zetten om het bijbehorende loonoffer te compenseren. Iedereen kon dus ook begrijpen dat het zaak was geen slapende honden wakker te maken door de vakbeweging te pressen om eens precies uit te leggen wat ze bedoelde met een „overeenkomstige loonlevering”. Iedereen wist bovendien dat zelfs indien het bruto loon per werknemer niet zou dalen, de produktiviteit van overlevende bedrijven kon stijgen naarmate de vakbeweging stilzwijgend zou gedogen dat niet alle vrijvallende arbeidsplaatsen zouden worden herbezet (een „koude” versoepeling van het ontslagrecht). Iedereen kon tenslotte bedenken dat de toekomstige produktiviteit van het bedrijfsleven cruciaal afhangt van de mate waarin we de nieuwe generatie vertrouwd maken met het arbeidsproces. En daarvoor is — nu en onmiddellijk — arbeidsduurverkortings nodig, anders gaat er een generatie verloren.

Ondanks alles wat er op het spel staat, zie je dan toch weer het getater losbarsten. Arbeidsduurverkortings is niets, het gaat er niet om een complex maatschappelijk proces in goede banen te leiden, je moet gewoon tegen zijn, en je daarbij niet laten verleiden tot mogelijke nuancerings in de oordeelsvorming.

Maatschappelijke dienstverlening is wat anders dan meehuilen met de wolven in het bos. De arbitrerende rol die er in besloten ligt, begint met luisteren, vooral zorgvuldig luisteren. Audite et alterem partem, ook dat stond de Romeinen al duidelijk voor ogen. Was het daarom dat D. J. B. Schouten bij zijn 25-jarig SER-jubileum benadrukte dat hij daar, al luisterend, zoveel geleerd had? Dat kan ik hem nazeggen. Niet klagen dus. Het was toch een goed jaar, after all.

D. J. Wolfson